

Perustuslakivaliokunnalle

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt minulta lausuntoa hallituksen esityksestä laeiksi sosiaali- ja terveyspalvelulain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi (HE 231/2021 vp).

Sosiaalipalveluja koskeva perusoikeus tukeutuu perustuslain 19 §:n 1 ja 3 momentin säännöksiin. Edellisen säännöksen mukaan jokaisella on oikeus ihmisarvoisen elämän edellyttämään välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Jälkimmäisen säännöksen mukaan taas julkisen vallan on turvattava jokaiselle oikeus riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Perustuslain 19 §:n 1 momentin tarkoittama oikeus on niin sanottu subjektiivinen oikeus, johon ihmisarvoisen elämän edellyttämää välttämätöntä toimeentuloa tai huolenpitoa tarvitseva voi välittömästi vedota.

Käsiteltävänä olevaa lakiesitystä on nähdäkseni arvioitava kummankin edellä lainaamani perustuslain 19 §:n säännöksen kannalta. Lakiesitys jatkaa ja jopa entisestään voimistaa vanhusten huollossa vallalla ollutta yksipuolista kotihoidon suosimisen linjaa, huolimatta esimerkiksi oikeusasiamiehen valvontakäytännössä havaituista epäkohdista. Kotihoidon ensisijaisuus on vahvistettu vanhuspalvelulain 14 §:n 1 momentissa, jota ei näiltä osin ehdoteta muutettavaksi. Ihmisarvoiseen elämään, jonka edellyttämä välttämätön huolenpito vanhuksille on perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaisesti turvattava, kuuluvat myös sosiaaliset kontaktit. Lakiesityksessä sosiaali- ja terveyspalvelulakiin ehdotetaan sisällytettäväksi säännökset ”turva- ja auttamispalveluista”

(19 b §). ”Turvalaitteistolla” on ilmeisesti tarkoitus enenevässä määrin korvata kotikäynteihin perustuvia kotihoitoa palveluja, joita koskevat säännökset ehdotetaan sisällytettäväksi sosiaalihuoltolain 19 a §:ään. Vanhuksilla, joilla muita sosiaalisia yhteyksiä on vain vähän tai ei ollenkaan, kotihoitoa korvaaminen ”turva-auttamispalveluilla” kaventaa entisestään mahdollisuuksia ihmisarvoiseen elämään olennaisesti kuuluviin sosiaalisiin kontakteihin. Pidän tätä valtiosääntöoikeudellisena ongelmana. Perustuslain 19 §:n 1 momentti edellyttää, että perusteisiin, joiden nojalla vanhuksille tarjottavista sosiaalipalveluista päätetään, sisällytetään myös mahdollisuus ihmisarvoisen elämän edellyttämiin sosiaalisiin yhteyksiin.

”Turva-auttamispalveluja” koskevien säännösehdoitusten valtiosääntöoikeudellistakin arviointia vaikeuttaa se, että säännöstekstissä tai esityksen perusteluosassa ei ole selvitetty, millaisesta laitteistosta on kyse. Avoimeksi jää, kuuluuko säännösten tarkoittamaan ”turvalaitteistoon” esimerkiksi valvontakameroja tai muita yksityisyyden suojaa (tai muita perusoikeuksia, kuten liikkumisvapautta) vaarantavia laitteita. Jos näin on, ”turva-auttamispalveluja” koskevia säännösehdoituksia on arvioitava perusoikeuksien yleisien rajoitusedellytysten kannalta. Näihin kuuluvat muun muassa täsmälliset ja tarkkarajaisen lain tasoiset säännökset. ”Turva-auttamispalvelujen” perusoikeusulottuvuuteen on kiinnitettävä vakavaa huomiota myös sen vuoksi, että alan tekninen kehitys on, kuten esityksen perusteluissa todetaan, nopeaa.

Hyvinvointialue voisi hankkia ”turva-auttamispalveluja” hyvinvointialueesta annetun lain 9 §:n mukaisesti yksityiseltä palveluntuottajalta. Hallituksen esityksen säätämisperusteluissa perustuslain 124 §:n kannalta arvioidaan yksinomaan palvelutarpeen arviointia, mutta ei sen sijaan palvelun toteuttamista. Mikäli ”turva-auttamispalveluihin” sisältyy perusoikeusrajoituksia, niitä on pidettävä julkista vallan käyttöä sisältävinä julkisina hallintotehtävinä, joiden uskomista yksityisille palveluntuottajille on tarkasteltava perustuslain 124 §:n mukaisten edellytysten valossa. Huomioon on otettava myös kielto siirtää yksityisille lainkaan merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä. Merkittävää julkisen vallan käyttöä voi olla esimerkiksi syvälle käyvä puuttuminen yksilön perusoikeuksiin, kuten yksityisyyden suojaan.

Lakiesityksen perusteltu arviointi perustuslain perusoikeussäännösten ja julkisen hallintotehtävän siirtämistä koskevan 124 §:n kannalta on edellyttää lisätietoja

sosiaalihuoltolakia koskevan muutosehdotuksen tarkoittamista ”turva-
auttamispalveluista”.

Sysmässä 8.3.2022

Kaarlo Tuori